

ВОВЕД

Мултилатералната трговска либерализација, растот на меѓународната трговија, акцелерацијата на техничко-технолошките промени, како и прогресот на новоиндустријализираните економии иницираат потреба од анализа и квантитативно опсервирање на меѓународната конкурентност на националните економии. Земајќи го предвид фактот дека меѓународната трговија претставува фокусна поента на економската активност, растот и развојните процеси, светскиот економски поредок, во текот на последните децении има значајно влијание врз моделирањето на зависноста на модерните општества од динамиката на нивниот надворешен сектор. Во принцип, овој тренд се анализира паралелно со аспектот на меѓународната конкурентност, со оглед на тоа што таа има особено значење за зајакнување на перспективите и можностите на националните економии да стекнат максимални економски потенцијали од меѓународните трговски текови. Со други зборови, ако меѓународната трговија претставува моторна сила што го иницира економскиот раст, меѓународната конкурентност може да се опсервира како инструмент што ја овозможува и поттикнува динамиката на ваквата моторика. Консеквентно, зголеменото пазарно учество, одржливоста на нивоата на доход и други зборови

вработеност, креирани во различни сектори на економијата, се детерминирани од конкурентноста на извозот и увозно-компетитивните производи.

Неопходно е да се потенцира дека не постои можност за идентификација на начините и механизмите на конкурирање меѓу деловните ентитети и државите. Поточно, главниот предизвик за креаторите на политиката произлегува од фактот што не постои единствена дефиниција за конкурентноста на националната економија. Аналитичарите и истражувачите се разликуваат во нивните перцепции за конкурентноста, така што тие имаат тенденција да прикажат некои специфични перспективи коишто, честопати, игнорираат одделни фактори или имаат лимитирана универзална применливост. Консеквентно, пак, одделни пристапи ја дефинираат националната конкурентност во услови на силни макроекономски перформанси и одржлив економски раст. Од друга страна, други ја потенцираат способноста на националната економија да го зголеми нејзиното учество на светските пазари или ја поврзуваат конкурентноста со можноста за остварување супериорни перформанси во продуктивноста. Определени пристапи, пак, го истакнуваат значењето на неценовните фактори, што можат да се опсервираат како круцијални инпути за зголемување на конкурентноста на националната економија. Конечно, и покрај дивергентните размислувања, поврзани со елементите што ја конституираат конкурентноста, постои консензус дека зголемената домашна продуктивност ја генерира националната конкурентност. Во тој контекст, способноста на деловните ентитети да ја одржат продуктивноста во нови или области со повисока додадена вредност на ниво и квалитет што можат да бидат конвертирани во глобална конкурентност е детерминирана од соодветната комбинација на деловните стратегии и макроекономските политики. Оттука, националните економии се натпреваруваат во нивните потенцијали за креирање услови потребни за привлекување и охрабрување на инвеститорите да ги алоцираат нивните ресурси во конкурентивните деловни субјекти во рамките на националните граници. Исто така, тие можат да ги стимулираат локалните ентитети да ги насочат инвестициите кон други земји, доколку значајно придонесуваат за подобрување на меѓународното присуство, пазарната близина и соодветната респонзивност. Со други зборови, националните економии конкурираат во можностите да креираат

структурна и институционална рамка којашто ќе им овозможи на деловните субјекти перманентно да ги надградуваат сопствените потенцијали.

Во теоретска смисла, концептот на конкурентност, многу често, се поврзува со доктрината на меѓународната трговија, почнувајќи од раните модели на компаративни предности, па сè до новите теории што се иницирани од потребата за објаснување на новите феномени и текови на меѓународната трговија. Во тој контекст, може да се забележи дека конкурентноста, опсервирана на ниво на национална економија, го детерминира начинот и динамиката со којашто се развиваат моделите на меѓународната трговија за тие да ги рефлектираат промените во способноста и конкурентивните предности многу повеќе, отколку да ги прикажат етаблираните модели на компаративни предности. Неопходно е да се потенцира дека во споредба со иницијалните теории на Ricardo и Heckscher-Ohlin, прогресот достигнат од страна на теоријата на меѓународната трговија исклучително е значаен, но и дискутабилен во истовреме. Во принцип, тој придонесува за соодветна генерализација на класичните и неокласичните теореми, и тоа преку определено проширување на димензиите на трговските модели. Од друга страна, новата теорија на меѓународната трговија ги испитува иновациските причини за меѓународна специјализација, асоцирани со детерминирачката улога на историските настани, имперфектната конкуренција и олигополите, ендогените компаративни предности, растечките приноси од обемот, како и стратегискиот избор во трговијата.

Овде е неопходно да се потенцира дека во рамките на теоретските истражувања и макроекономските дебати концептот на конкурентност се користи на различни начини. Во таа насока, одделни аналитичари се фокусираат исклучително на макроекономскиот контекст на овој термин, потенцирајќи дека недостатокот на конкурентност претставува проблем поврзан со реалниот ефективен девизен курс. Консеквентно, перзистентниот дефицит во тековната сметка на определена национална економија ќе иницира потреба од преземање соодветни прилагодувања. Во принцип, овој концепт претпоставува дека фундаменталните структурни фактори се константни, така што тој се ориентира кон определен вид краткорочен макроекономски менаџмент што ги афектира

релативните цени на производите и услугите на одделна национална економија во однос на останатите земји. Од друга страна, пак, одделни аналитичари на конкурентноста го користат овој термин во поширок контекст. Притоа, тие се фокусираат кон структурните фактори што имаат значајно влијание врз долгорочните економски перформанси и вообичаено се поврзани со продуктивноста, квалификациите и иновациските активности. Токму поради тоа, резултатите од овие анализи упатуваат кон соодветно инволвирање во сектори што произведуваат стоки со повисока додадена вредност или преземање стратегиски активности што се есенцијални за технолошката основа на економијата. Конечно, земајќи го предвид фактот дека конкурентноста на националната економија е афектирана од голем број фактори што овозможуваат достигнување долгорочен просперитет, особено значајна улога за детерминирање на нивото на конкурентност на одделна национална економија и нејзино таргетирање во однос на другите земји имаат различните индекси на конкурентност. Оттука, соодветните рангирања можат значително да придонесат за дизајнирање и евалуирање на националните конкурентски перформанси, со оглед на тоа што овие одредници им помагаат на деловните ентитети да ги оценат и подобрат нивните компетенции во однос на останатите деловни субјекти. Имено, индексите на конкурентност можат да им помогнат на истражувачите во нивното аналитичко опсервирање на економските феномени во компаративни услови, како и да влијаат врз одлуките на инвеститорите за соодветно алоцирање на ресурсите во различни земји. Во принцип, оправданоста за користење бенчмаркови наспрема а ргіогі одделните принципи, произлегува од фактот што голем број аспекти на перформансите можат да бидат подобро оценети во однос на најдобрите опсервирани практики, и тоа повеќе отколку теоретските постулати што нив ги детерминираат. Теоретските правила многу често се следени со извесни потешкотии за прецизно дефинирање, со оглед на тоа што постои исклучителна лимитираност на информациите потребни за објективно оценување на комплексните појави и процеси.

Конечно, овие искази јасно упатуваат на фактот дека просперитетот на одделна национална економија е поврзан со способноста за одржливост на меѓународната конкурентност. Оттука, конкурентноста претставува императив на

владините институции за креирање соодветни политики, потребни за нејзино ефектуирање и одржливост. Во таа насока, пак, рамката на активности што ја поттикнуваат компетитивноста не може да се заснова единствено на макроекономските политики, туку таа мора да ги вклучи и оние од социјалниот сектор, со оглед на тоа што тие, ултимативно, имаат големо влијание врз нивото и квалитетот на националната продуктивност. Овие насоки иницираат потреба од синхронизиран пристап при креирањето политика во којашто образованието, истражувањето и развојот, човечкиот капитал, како и континуираното надградување на претприемачките и менаџерските вештини ќе можат конзистентно да ги поддржат активностите на специфичните сектори во економијата.

Имајќи ја предвид комплексноста и есенцијалното значење на компетитивноста, како главен механизам потребен за операционализација на меѓународната трговија, како еден од промоторите на растот, овој труд претставува конкретен чекор кон истражување на конкурентноста на македонската економија, од аспект на нејзините надворешнотрговски перформанси. Токму од овие претпоставки, всушност, произлегува и предметот на истражување на оваа докторска дисертација. Имено, главниот предизвик на истражувачите и креаторите на политиката произлегува од фактот што не постои еднообразна и сеопфатна дефиниција за националната компетитивност. Во принцип, оваа карактеристика го прави исклучително тежок процесот на мерење и креирање соодветни политики што ќе ја афектираат и одржат националната конкурентност. Во тој контекст, постојат голем број концепти за компетитивноста, предложени во економската и бизнис литература. Во таа смисла, беше потенцирано дека меѓународната компетитивност, вообичаено, се поврзува со теоријата на компаративни предности и супсеквентните теоретски стојалишта, што ги определуваат детерминантите на трговијата и моделите на трговската специјализација. Ваквата констатација, всушност, се надоврзува кон централната фокусна поента на ова истражување, којашто упатува на анализа на компетитивноста на македонската економија според нејзините надворешнотрговски карактеристики. Токму од овие причини, во трудот се разработени различните теоретски постулати, концепти и димензии што го детерминираат односот меѓу надворешната трговија и конкурентноста, а сè со цел

дефинирање на различните таргети и потреби за дизајнирање и користење на специфичните индикатори на компетитивноста.

Нивото и квалитетот на меѓународната конкурентност на националната економија се детерминирани од нејзините економски и социјални перформанси. Оттука, постојат голем број фактори и детерминанти што имаат значајно влијание врз формирањето, развојот и одржливоста на меѓународната конкурентност. Поаѓајќи од основната премиса дека трговските перформанси на националната економија можат да претставуваат индикација за нејзината меѓународна компетитивност, се јавува потребата од адекватно утврдување на детерминантите на извозот и увозот. Притоа, земајќи ги предвид исказите за мала економија и испитувањата направени во голем број емпириски студии, предмет на ова истражување ќе биде и анализата на детерминантите коишто ја определуваат извозната понуда и увозната побарувачка.

Опсервацијата на трговските текови упатува на фактот дека глобализацијата рапидно го трансформира меѓународниот економски простор, воведувајќи нови области на конкурентност. Со други зборови, меѓународниот пазар на стоки сè повеќе се трансформира од ценовен во пазар на којшто доминираат неценовните фактори, а особено квалитетот. Во тој контекст, иновациите и новите линии за креирање вредност можат да индицираат повисоки просечни цени, како индикатор за подобар квалитет, но во секој случај тие водат кон повисок раст на продуктивноста и трговијата. Несомнено, креирањето компетитивност во таргетираните сектори претставува сериозна задача за националните економии што се карактеризираат со ригидна производна структура, лимитиран финансиски капитал и извори на висококвалификувани ресурси. Во принцип, овие карактеристики ги ограничуваат можностите за брзо прилагодување на националната економија и придружните сектори (технолошката инфраструктура, капацитетот за истражување и развој, образованието, институционалната и правна рамка) кон предностите што може да се стекнат од адекватна имплементација на иновациите и знаењето. Поаѓајќи оттука, во овој труд е разработен и опишан концептот на квалитет и неговата поврзаност со конкурентноста, структурните фактори што имаат значајно влијание врз долгорочните економски перформанси,

како и импактот на странските директни инвестиции врз зголемувањето на продуктивноста и можноста за преземање диференцирани активности, преку трансферот на ресурсите во форма на капитал, технологија, истражување и know how, менаџмент експертиза и сл.

Имајќи го предвид фактот дека фокусна поента на оваа докторска дисертација претставува испитувањето на конкуритивноста на македонската економија од аспект на нејзините надворешнотрговски перформанси, предмет на истражувањето, исто така претставува анализата на карактеристиките, производната структура и географската ориентација на надворешнотрговската размена, опсервирана низ призмата на преземените реформи што го следат процесот на трговска либерализација. Во принцип, најчесто користен индикатор за мерење на достигнувањата од овој процес е степенот на трговска отвореност, дизајниран и насочен кон соодветно импутирање на зголемен конкуритивен притисок во рамките на економијата. Според сознанието дека Република Македонија има достигнато висок степен на надворешна интеграција во светскиот систем на трговски договори, во овој труд детално се елаборирани и анализирани различните билатерални и мултилатерални спогодби за либерализација на надворешната трговија на Република Македонија.

Економската теорија и реалната практика, вообичаено, конвергираат во исказите и презентираниите факти, поврзани со стимулативниот ефект на трговијата и инвестициите врз растот, пред сè, како резултат на нивната улога да претставуваат движечка сила за технолошкиот прогрес, експлоатацијата на економиите од обем и зголемувањето на конкуренцијата. Трговската либерализација, вообичаено, е интегрален дел од пошироката економска констелација, вклучувајќи ја макроекономската стабилизација и останатите политики за структурно прилагодување. Оттука, паралелно со степенот на трговска отвореност, надворешната економска ориентација, исто така, може да се опсервира преку приливите на странски директни инвестиции. Во принцип, тие претставуваат добар синтетички индикатор што ги рефлектира ефектите од различните политики, а во истовреме ја индицира целосната перцепција на екстерните оператори за економската и политичката ситуација во одделна земја. Трговската либерализација

има соодветно влијание врз можностите за реориентација на трговските текови кон нови партнери, како и врз трансформацијата на стоковната структура на одделна национална економија, во контекст на нејзините компаративни предности. Но, како и да е, овој процес може да има определени неповолни влијанија врз состојбата со надворешнотрговскиот биланс, иницирајќи висок и перзистентен трговски дефицит, што има негативни консеквенци за целосната макроекономска состојба и однесувањето на меѓународните финансиски пазари. Притоа, трговскиот дефицит, во извесна мера, може да биде оправдан, доколку тој е генериран од увозот на машини и опрема, потребни за реструктуирање и модернизација. Од друга страна, пак, доколку дефицитот е инициран од увозот на стоки за широка потрошувачка, тогаш тој може да претставува соодветна краткорочна солуција кон проблемот, поврзан со неможноста домашните производители адекватно да одговорат на внатрешната побарувачка. Натаму, состојбата со дефицитот во тековната сметка е одржлива, доколку тој се финансира преку приливи на странски директни инвестиции, што ги рефлектираат потребите за модернизација на економијата. Од друга страна, пак, долготрајниот јаз меѓу нивото на трговски дефицит и нето приливите на странски директни инвестиции индицира можност за ризик, поврзан со макроекономската стабилност на земјата и екстерната финансиска состојба. Конечно, искуствата на различните економии во врска со процесот на трговска либерализација јасно ја демонстрираат круцијалната улога на правната, регулаторната и институционалната рамка за успехот на трговските реформи. Имајќи ги предвид наведените забелешки, од особено значење е анализата на импликациите од процесот на трговска либерализација врз конкурентските перформанси на македонската економија. Поаѓајќи оттука, предмет на ова истражување е и мерењето, анализата и оценката на голем број карактеристики, фактори, детерминанти и индикатори коишто ја определуваат конкурентноста на македонската економија, а со цел дефинирање соодветни стратегиски определби, потребни за креирање одржлива конкурентност. Во тој контекст, во рамките на трудот е анализирана и оценета состојбата на платниот биланс и екстерната стабилност на македонската економија. Имено, емпириската анализа на секторските индикатори и конкурентноста на Република Македонија во европски

контекст, како групација на земји со најголемо учество во размената, е заснована врз индексите на откриените компаративни, односно конкурентските предности. Овде е неопходно да се потенцира дека компаративните предности, засновани врз технолошките способности, откриваат определени динамички карактеристики. Консеквентно, пак, технолошките разлики претставуваат главен извор на националните компетитивни предности. Со други зборови, монополската моќ на определен деловен ентитет, како и маргините врз неговите трошоци се детерминирани од софистицираноста и уникатноста на технологијата и производите. Земјите што се наоѓаат на другиот крај од “скалата на квалитет” мораат да се специјализираат во понискиот сегмент на спектрумот на квалитет и да го компензираат релативното технолошко заостанување со пониски плати или поголема употреба на енергија и природни ресурси, каде што компетитивноста, вообичаено, се гради врз поволните трошоци за производство и стратегиите засновани врз ниските цени. Поаѓајќи од теоретските консидарации, во овој труд е анализирана квалитативната конкурентност, факторскиот и технолошкиот интензитет во размената на Република Македонија. Дополнително, претставена е соодветна економетриска анализа на детерминантите на извозната понуда и увозната побарувачка, дефинирани во рамките на теоретскиот бекграунд, при што во истата е вклучен сет од варијабили коишто ги репрезентираат основните елементи на ценовната и трошочната конкурентност. Компетитивноста е детерминирана од голем број фактори што овозможуваат достигнување долгорочен просперитет, па поради тоа, во рамките на истражувањето, е опфатена и анализа на структурните индикатори на конкурентноста на Република Македонија. Конечно, поаѓајќи од премисата дека конкуренцијата претставува императив за одржливост и развој особено на малите економии, како што е и Република Македонија, предметот на истражување на овој труд се фокусира кон препознавање на потребата и предлагање соодветни мерки и инструменти за подобрување на конкурентноста на производите, бизнисите и економијата во целина.

Имајќи ги предвид претходните размислувања, може да се заклучи дека предметот на истражување на оваа докторска дисертација е исклучително комплексен и мултидисциплинарен, бидејќи тој претставува конгломерат од

неколку научни дисциплини. Во тој контекст, пак, природно се наметнува основната цел на ова истражување, којашто се состои од анализа на презентираниите резултати од различните мерења на конкурентноста на македонската економија, од аспект на нејзините надворешнотрговски перформанси опсервирани низ призмата на трговската либерализација. Тоа се прави за дефинирање соодветни препораки и стратегиски определби за креирање на одржлива конкурентност. Оттука, земајќи ги предвид дефинираните проблеми и предметот на овој труд, истражувањето, консеквентно, во себе ги содржи следниве позначајни потцели:

- стекнување определени знаења, поврзани со концептите и индикаторите на конкурентност, како и теоретските пристапи на меѓународната трговија, детерминирани од концептот на компаративни до оној на компетитивни предности;
- запознавање со теоретските и емпириските постулати на детерминантите на извозната понуда и увозната побарувачка, како и со диверзитетот на факторите што имаат соодветно влијание врз конкурентските перформанси на националната економија;
- испитување на специјализацијата и концентрацијата на увозот и извозот, како појдовна основа за супсеквентна анализа на стоковната структура и географската насоченост на надворешнотрговската размена на Република Македонија;
- разработка и анализа на системот на билатерални и мултилатерални договори за либерализација на надворешната трговија на Република Македонија;
- презентирање на алтернативните пристапи за мерење на откриените компаративни и конкурентски предности, како и анализа на резултатите и стабилноста на имплементираниите индекси во соодветните мерења за Република Македонија;
- запознавање со индикаторот за мерење на квалитативната конкурентност на македонската економија и потребната сегментација на пазарите за определена земја, според концептот на откриена ценовна еластичност;

- компаративна анализа, според поделбата на групите на производи во соодветни сегменти во рамките на дефинираните временски интервали;
- анализа на технолошкиот капацитет на Република Македонија, преку опсервација на индикаторите што директно ги мерат економските перформанси на стоките со различен степен на технолошка софистицираност;
- имплементација на таксономијата за оценка на квалитетот на трудот вложен во производството, со оглед на тоа што се претпоставува дека анализата на одделните квалификации на трудот ги рефлектира кореспондентските технолошки ограничувања и пазарни можности;
- примена на соодветна економетриска анализа за да се испита влијанието на определениот сет макроекономски варијабилности врз тековите на извозот и увозот на Република Македонија. Во тој контекст, при естимација на равенките, што се однесуваат на извозната понуда и увозната побарувачка, е користена техника на коинтеграција, којашто ги одделува долгорочните структурни коефициенти од краткорочниот механизам на прилагодување;
- анализа за влијанието на странските директни инвестиции врз конкурентските перформанси на националната економија, следена со кореспондентско испитување на тековите во Република Македонија;
- презентирање на композицијата и емпириска верификација на структурните индикатори на конкурентност за утврдување на позитивните аспекти од преземените реформи, како и потенцијалните слабости со коишто се соочува македонската економија;
- препознавање на потребата и предлагање интегриран пристап во преземањето мерки и инструменти од страна на бизнисите и политичките субјекти, насочен кон подобрување на конкурентноста на деловните ентитети и перформансите на економијата во целина.

Поаѓајќи од предметот и целите на истражување, проблематиката во оваа докторска дисертација е поделена во четири дела, покрај воведот и заклучокот.

Првиот дел од трудот е организиран во четири поглавја, при што акцентот е ставен врз теоретските пристапи, концепти и димензии, поврзани со меѓународната трговија и конкурентноста. Во тој контекст, првата глава ги опфаќа елементите што ја сочинуваат содржината и упатуваат кон генезата на поимот конкурентност на националната економија, при што е потенцирано дека настојувањата да се вклопи содржината на овој концепт во една дефиниција претставуваат многу контроверзна дискусија. Земајќи ја предвид централната поента на ова истражување, како и фактот дека меѓународната конкурентност, вообичаено, се поврзува со постулатите на компаративните предности и подоцнежните теоретски стојалишта, во втората глава се презентирани класичните, неокласичните и современите теории на меѓународната трговија. Поаѓајќи од мислењата дека конкурентноста не може да се дефинира на ригорозен начин, во третата глава е опфатен преглед на литературата што се однесува на различните концепти и индикатори на конкурентност. Во согласност со нивните основни карактеристики, е направена дистинкција на големиот број концепти, така што прецизно се дефинирани макро versus микро концептот, едnodимензионалните наспрема мултидимензионалните, статичките и динамичките концепти, детерминистичките наспрема стохастичките и ex post versus ex ante концептите, позитивните и нормативните концепти, како и различните можности за употреба на предложените индикатори. Причините за вариететот на концептите и перспективите за нивна употреба при дефинирањето на соодветните мерки на политиката се опфатени во рамките на четвртата глава од овој дел.

Вториот дел на докторската дисертација ги опфаќа детерминантите и факторите на конкурентски перформанси на националната економија. Притоа, во првата глава е презентираан модел што претставува стандардна функција на извозната понуда, до определен степен, употребена во голем број емпириски студии. Консеквентно, извозната понуда е детерминирана од релативните цени, цената на инпутите (трошоци) и производствениот капацитет. Од друга страна, пак, стандардните функции на увозната побарувачка го детерминираат увозот како функција од домашниот доход и релативните цени. Во рамките на оваа глава, исто така, се претставени анализите на одделни студии за влијанието на трговската

либерализација врз увозните перформанси, како и ценовната и доходовната еластичност на увозната побарувачка. Имајќи го предвид значењето на неценовните фактори и сознанието дека конкурентноста, заснована исклучиво на цени лесно може да се изгуби, во втората глава од овој дел е потенцирано значењето на концептот на квалитет, а во истовреме е анализирана и неговата поврзаност со конкурентноста. Третата глава ги опфаќа теоретските и емпириските аспекти за влијанието на странските директни инвестиции врз конкурентските перформанси на националната економија. Конечно, земајќи го предвид фактот дека долгорочните економски перформанси и одржливото ниво на просперитет се детерминирани од определени структурни механизми, во четвртата глава на овој дел е потенциран сет на структурни фактори, така што во посебен сегмент се обработени бизнис средината, институционалната и правна рамка, инфраструктурата, човечкиот капитал, иновациите и истражувачко-развојните активности.

Според сознанието дека ова истражување е фокусирано кон конкурентноста на македонската економија, од аспект на нејзините надворешнотрговски перформанси, набљудувани низ процесот на трговска либерализација, во рамките на третиот дел е опфатена анализа на карактеристиките на надворешната трговија и динамиката на трговската либерализација во Република Македонија. Овде е неопходно да се потенцира дека светската трговија, во текот на последниве неколку децении, влезе во период на рекордна експанзија, следена со паралелни промени во нејзината структура и партиципацијата на индивидуалните држави и региони во неа. Во тој контекст, процесот на трговска либерализација претставува главна движечка сила на интеграциските процеси во светската економија и моделирањето на тековите на светската трговија. Токму поради тоа, во рамките на првата глава е опфатена анализа на светската трговија и динамиката на трговска либерализација, при што е потенцирано дека отсекогаш постоеле значајни разлики меѓу земјите во иницијалниот степен на заштита, макроекономските услови што ги окружувале иницијативите и имплементацијата на програмите за трговска либерализација, како и при дефинирањето на врската меѓу трговските и другите политики на либерализација. Втората глава, пак, е фокусирана кон надворешната трговија и

имплементацијата на процесот на трговска либерализација во Република Македонија. Поаѓајќи од индикациите, добиени врз основа на пресметките за степените на специјализација и концентрација на извозот и увозот, во оваа глава се врши анализа на надворешнотрговската размена според групите производи на двоцифрената Стандардна меѓународна трговска класификација (СМТК) и економската намена на производите. Дополнително, анализирана е географската насоченост на размената, според индивидуалните трговски партнери и групациите на земјите. Во рамките на овој сегмент, исто така, е подвлечено дека Република Македонија, уште од почетокот на транзицискиот период имплементира политика на трговска либерализација, којашто се користи како механизам за зголемување на надворешнотрговската размена и конкуренцијата на домашниот пазар. Токму оттука, во овој дел се елаборирани билатералните и мултилатералните договори за либерализација на надворешната трговија на Република Македонија.

Имајќи ги предвид теоретските постулати и направените анализи во претходните глави, четвртиот дел претставува квантитативно истражување на импликациите од процесот на трговска либерализација врз конкурентските перформанси на Република Македонија. Притоа, во почетокот на овој дел е презентирана сеопфатна анализа на платниот биланс и екстерната стабилност на Република Македонија. Втората глава го опфаќа испитувањето на резултатите добиени од статистичката анализа, направена за четирите индекси на откриени компаративни, односно компетитивни предности. Исто така, во овој сегмент се аплицирани соодветни мерки за детално испитување на стабилноста на индексите во рамките на дефинираниот временски период. Во третата глава е применет индикаторот за мерење на квалитативната конкурентност на македонската економија, при што е извршена сегментација на пазарите што се карактеристични за одделна земја. Во тој контекст е презентирана компаративна анализа за бројот на троцифрени СМТК групи, според различните сегменти, процентуалното учество во вкупниот извоз, состојбата со трговскиот биланс на групите производи од соодветниот сегмент, како и адекватно испитување за промените на бројот на групите производи според нивната секторска припадност во различните сегменти. Имајќи го предвид значењето на технологијата во моделирањето на меѓународните

трговски текови, во оваа глава е испитана технолошката конкурентност на македонската економија, преку анализа на опсервираната трговска специјализација. Анализата на трговската структура е заснована врз соодветна методологија за класификација, при што е претставена структурата на извозот и увозот, како и покриеноста на увозот со извоз и индексот на откриени компаративни предности кај групите производи, според факторска расположливост и технолошки интензитет. Паралелно со оваа методологија е презентирана анализа на резултатите од аплицираната таксономија за естимирање на квалитетот на трудот вложен во производството. Според теоретски дефинираните детерминанти на извозната понуда, како и оние што ја определуваат увозната побарувачка, во четвртата глава на овој дел од истражувањето е направена економетриска анализа за влијанието на респективните варијабилни врз извозот и увозот на Република Македонија. Неопходно е да се потенцира дека значаен фактор при анализата на временските серии е нивната стационарност, односно нестационарност, зашто токму таа го детерминира изборот на адекватен метод за естимација. Оттука, во рамките на анализата на сериите за Република Македонија се применети два теста за “unit root”, т.е. тестови за естимирање на стационарноста на варијабилите. Претходно сериите се разгледани од квалитативен аспект за да се утврдат клучните моменти за натамошна анализа. Естимациите на моделите за извоз и увоз се извршени со примена на Johansen техника за коинтеграција. Консеквентно, во оваа глава се презентирани чекорите за имплементација на споменетата техника, а исто така детално се анализирани и интерпретирани добиените резултати. Петтата глава се однесува на влијанието на странските директни инвестиции врз конкурентноста на Република Македонија. Во тој контекст, е направена компаративна анализа за зависноста меѓу растот на БДП и СДИ, како процент од БДП, за земјите од Југоисточна Европа. Дополнително, применет е соодветен метод за испитување на респонзивноста на извозот кон нето приливите на странски директни инвестиции. Испитувањата, во овој сегмент, се надополнети со анализа на тековите на странските директни инвестиции во Република Македонија, и тоа како според нивната алоцираност во одделни дејности, така и според индивидуалните држави и групации на земји. Откако е презентирани адекватен преглед за преземените

реформи во различните области, во рамките на шестата глава е оценета конкурентноста на Република Македонија, од аспект на структурните индикатори на конкурентност, односно индикаторот за условите за водење бизнис и индексот на глобална конкурентност. Големиот број мерења и анализи, направени во претходните глави, упатуваат на определени позитивни аспекти, но и голем број евидентни слабости поврзани со конкурентските перформанси на македонската економија. Токму поради тоа, седмата глава на овој дел е посветена на дефинирање соодветни стратегиски насоки и определби за достигнување одржлива конкурентност.

На крајот од оваа докторска дисертација се извлечени адекватни заклучоци, коишто се однесуваат на елаборираната проблематика, а притоа се презентирани и одделни препораки за натамошни истражувања.